

บทวิเคราะห์นโยบายและสถานการณ์ ด้านกระบวนการยุติธรรม เพื่อจัดทำ กรอบวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม

สุภัทรา ปกาลิทธิ วโรตม์สิขขิตต์*

■ ความเป็นมา

สืบเนื่องจากคณะอนุกรรมการพัฒนาและส่งเสริมการวิจัยในกระบวนการยุติธรรม เห็นชอบกรอบแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมงานวิจัยในกระบวนการยุติธรรม 3 กรอบ เพื่อให้การกำหนดแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมงานวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์วิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม โดยกรอบแนวทางฯ ประกอบด้วย

กรอบที่ 1 กระบวนการก่อนการวิจัย (pre research process) มุ่งเน้นการกำหนดเป้าหมาย/ทิศทาง การวิจัย และการบริหารจัดการงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการวิจัย

กรอบที่ 2 กระบวนการระหว่างการวิจัย (ongoing research process) มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย และการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย

กรอบที่ 3 กระบวนการหลังการวิจัย (post research process) มุ่งเน้นการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ การประเมินผลสำเร็จ การบูรณาการเครือข่าย และความร่วมมืองานวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินงานตามกรอบแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมงานวิจัยในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ การพัฒนาแผนการดำเนินงานตามกรอบที่ 1 กระบวนการก่อนการวิจัย (pre research process) จึงมีความสำคัญเพื่อการวางแผนการจัดทำงานวิจัย

* นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม เขียนเมื่อ เมษายน 2560 คณะอนุกรรมการฯ ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.). ตามพระราชบัญญัติการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549

ได้สอดคล้องตามความต้องการและส่งผลประโยชน์สูงสุดให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้จัดทำทวิเคราะห์สถานการณ์และข้อเท็จจริงด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนางานตามกรอบที่ 1 ขึ้น

■ ข้อเท็จจริง/แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาประเด็นการวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรมและกำหนดนโยบายขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนากรอบที่ 1 กระบวนการก่อนการวิจัย (pre research process) ได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุมสภาพปัญหา และข้อเท็จจริงตามบริบทของสังคม จึงได้รวบรวมข้อมูลสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการฯ ในการกำหนดเป้าหมายนโยบายและทิศทางการวิจัยที่สำคัญต่อไป โดยข้อมูลประกอบด้วย 2.1 สภาพปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย และ 2.2 นโยบายและสถานการณ์ด้านกระบวนการยุติธรรม รายละเอียดปรากฏดังนี้

2.1 สภาพปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย

จากข้อมูลของสภาพัฒนาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) เรื่องวาระปฏิรูปที่ 7³: การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (แผนปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม) รายงานประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย ดังนี้

1. บทบัญญัติของกฎหมาย

(1) ผู้ร่างกฎหมาย ไม่มีการศึกษา

ถึงผลกระทบของกฎหมายที่เสนออย่างเป็นรูปธรรม ขาดข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับเนื้อหาของกฎหมาย ทำให้กฎหมายไม่เหมาะสม ขาดความชัดเจน ทั้งโดยลายลักษณ์อักษรและเจตนารมณ์

(2) กฎหมายล้าสมัย ไม่ครอบคลุมสภาพปัญหา ไม่ชัดเจน มีความซ้ำซ้อน และขัดแย้งกันเอง ขาดความเชื่อมโยง และกฎหมายเข้าใจยาก ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติและการนำไปบังคับใช้

(3) กฎหมายบางฉบับสร้างภาระแก่ประชาชนและผู้บังคับใช้กฎหมายเกินสมควร

2. ผู้บังคับใช้กฎหมาย

(1) การบังคับใช้กฎหมายทั้งในระดับผู้รักษาการตามกฎหมายและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ไม่ใช้กฎหมายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการตรากฎหมาย

(2) ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมาย ที่ตนเองบังคับใช้อย่างแท้จริง ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สัมฤทธิ์ผล

(3) ไม่ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ

(4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีการประสานงานกันหรือปฏิบัติให้สอดคล้องกัน ในการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้ไม่มีการบูรณาการ การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผู้ถูกบังคับใช้กฎหมาย

(1) ไม่มีความรู้เรื่องกฎหมาย

(2) มีความรู้เรื่องกฎหมาย แต่ไม่เข้าใจเนื้อหาสาระของกฎหมาย

(3) มีความรู้เรื่องกฎหมาย แต่ไม่เคารพกฎหมายและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตาม

³ สภาพัฒนาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.), 2558. เรื่องวาระปฏิรูปที่ 7 : การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (แผนปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม)

กฎหมาย ประกอบกับข้อมูลจากโครงการศึกษาวิจัยทบทวนกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและความร่วมมือในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน⁴

รายงานสภาพปัญหาและอุปสรรคด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย แบ่งเป็น 4 ประการ ได้แก่

ประการแรก **ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจ**เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยในส่วนของประชาชนนั้น ยังคงไม่ได้ตระหนักถึงสิทธิบุคคลขั้นพื้นฐานของตนเอง และในส่วนของเจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่เข้าใจเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายระบบงานยุติธรรมทางอาญา

ประการที่สอง **ปัญหาเกี่ยวกับผู้บังคับใช้กฎหมาย**ไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง โดยมีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งบางครั้งอาจเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนตัวหรือของบุคคลบางกลุ่ม ทำให้ระบบงานกระบวนการยุติธรรมไม่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง

ประการที่สาม **ปัญหาข้อกฎหมาย**ที่ไม่มี ความชัดเจน และมีความขัดแย้งกัน อันเนื่องมาจากการมีกฎหมายบังคับใช้ในเรื่องเดียวกันหลายฉบับ ซึ่งมีการตรารุ่นใหม่ในเวลาและในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ

ประการที่สี่ **ปัญหาการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่ไม่ต่อเนื่อง**โดยเฉพาะอาชญากรรมที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายข้ามชาติ

ทำให้เกิดการกระทำความผิดในรูปแบบดังกล่าว ในอัตราที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ผลสรุปการสัมมนาทางวิชาการ หัวข้อ “กระบวนการยุติธรรมไทย รู้อดีต เข้าใจปัจจุบัน เชื่อมอนาคต” โดยสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2558⁵

ในประเด็นเรื่อง กระบวนการยุติธรรมไทย บนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง รายงานสภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมไทยและการบังคับใช้กฎหมายที่สำคัญ ดังนี้

ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมช่วงทศวรรษ 2540 – 2550

1. ระบบราชการในประเทศไทย ขาดการบูรณาการ กล่าวคือแต่ละองค์กรต่างทำหน้าที่ของตนแยกจากกัน โดยไม่คำนึงถึงการประสานงาน การส่งต่อข้อมูลที่เชื่อมโยงเป็นระบบหรือกำหนดทิศทางกระบวนการดำเนินงาน ในภาพรวม เช่น ขาดการเชื่อมโยงฐานข้อมูลคดีของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ทำให้ไม่สามารถสะท้อนสภาพปัญหาที่แท้จริงอันนำมาสู่การออกแบบกลไกการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

2. การพัฒนาองค์ความรู้และสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้แก่ประชาชนและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้ตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ และมีความรู้ในกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง ยังไม่มีการดำเนินการอย่างจริงจัง

3. กระบวนการยุติธรรมขึ้นกับส่วนกลางมากเกินไป ส่งผลให้บทบาทของชุมชนยังมีน้อย

⁴ พัชรา สิ้นลอยมา, 2557. โครงการศึกษาวิจัยทบทวนกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและความร่วมมือในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

⁵ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2558. [online]. http://www.tijthailand.org/useruploads/files/tij-spread_6.3.15.pdf เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2560

และความร่วมมือในชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การปฏิรูประบบ ยุติธรรมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการ เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง

4. กฎหมายบางฉบับมีความล้าสมัย อัตราโทษ ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม ในปัจจุบัน เช่น อัตราโทษปรับต่ำเกินไป การใช้ โทษจำคุกมากเกินไป องค์ประกอบของกฎหมาย ไม่ทันสมัยกับเทคโนโลยีที่ใช้ในการกระทำ ความผิด เป็นต้น

5. การขาดระบบการตรวจสอบ ถ่วงดุล จากภายในและภายนอกองค์กร รวมทั้งภาค ประชาชน

ในการนี้ เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานของ สังคมและวัฒนธรรมไทยที่ยังคงมีปัญหาความ เหลื่อมล้ำของฐานะทางสังคม การใช้ระบบ อุปถัมภ์ที่ฝังอยู่ในระบบราชการไทยมาตลอด เป็นระยะเวลายาวนาน อาจเป็นปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งที่นำมาสู่ความไม่เสมอภาคและปัญหา กระบวนการยุติธรรมไทย ซึ่งจากสภาพปัญหา ด้านกระบวนการยุติธรรมและการบังคับใช้ กฎหมายดังกล่าวข้างต้น จึงขอสรุปประเด็น ปัญหาแบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. **ปัญหาด้านตัวบทกฎหมาย** กฎหมาย ล้าสมัย ไม่มีการตรวจสอบผลกระทบและ รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก่อน การออกบทบัญญัติของกฎหมาย กฎหมายไม่มีความชัดเจน มีความซ้ำซ้อน

2. **ปัญหาด้านผู้บังคับใช้กฎหมาย** ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบังคับใช้ กฎหมาย มีการเลือกปฏิบัติ ไม่ใช้กฎหมาย ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการตรากฎหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการเชื่อมโยงข้อมูล

และบูรณาการอย่างเป็นระบบ

3. **ปัญหาด้านผู้ถูกบังคับใช้กฎหมาย** ไม่มีความรู้เรื่องกฎหมาย ขาดการพัฒนา องค์ความรู้และสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้แก่ ประชาชนให้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในการ ปฏิบัติตามกฎหมาย

4. **ปัญหากระบวนการตรวจสอบ** การ ตรวจสอบถ่วงดุล จากภายในและภายนอกองค์กร รวมทั้งภาคประชาชน เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และ ความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการ บังคับใช้กฎหมายยังไม่มีความชัดเจน ซึ่งระบบ การตรวจสอบจะช่วยคานอำนาจระหว่าง หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในกระบวนการ ยุติธรรม โดยควรให้ภาคประชาชนและ สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้นทั้งในด้าน การให้ความร่วมมือและการตรวจสอบ

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบ กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวข้างต้น การกำหนด นโยบายและทิศทางการแก้ไขที่สอดคล้องกับสาเหตุ ของปัญหาจึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นเพื่อให้ การปรับปรุงแก้ไขประเด็นปัญหาต่างๆ เป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นการพิจารณานโยบาย และสถานการณ์ด้านกระบวนการยุติธรรมใน ปัจจุบันย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของ รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา ระบบกระบวนการยุติธรรมไทยให้ดียิ่งขึ้น ซึ่ง แนวนโยบายปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นการให้ ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนา หรือกำหนดแนวทาง/ วิธีการปฏิบัติที่ดีในด้านกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นทิศทางให้กับเจ้าหน้าที่และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน และเป็นที่แน่ชัด ว่านโยบายและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมถือ เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดทิศทาง

การศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาสาเหตุ และให้ข้อเสนอแนะให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิงนโยบายในการวางแผนและตัดสินใจเชิงนโยบายต่อไป

2.2 นโยบายและสถานการณ์ด้านกระบวนการยุติธรรม

ข้อมูลนโยบายและสถานการณ์ด้านกระบวนการยุติธรรมที่นำมาเป็นทิศทางการ

พัฒนางานวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม รวบรวมมาจากนโยบายทั้งในระดับประเทศ และระหว่างประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม และกฎหมายที่สำคัญและมีผลกระทบในวงกว้างต่อการดำเนินงานด้านการวิจัยและการพัฒนากระบวนการยุติธรรม มีทั้งหมด 12 หัวข้อ รายละเอียดตามแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 : สรุปเป้าหมาย นโยบาย และทิศทางการวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (๒๕๖๐)	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)	ร่างยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๐)	นโยบายรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา	นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐	วาระการปฏิรูปประเทศ (แผนปฏิรูปกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม)	แผนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม	แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๑	กรอบวิจัยด้านการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ๖ ด้าน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑	ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๑	เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)	ประเด็นพิจารณาในเวทีการประชุมระหว่างประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (๒๕๖๐)⁶

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๖๐) กำหนดเป้าหมายและทิศทางการเกี่ยวกับงานวิจัยรวมถึงการพัฒนางานด้านกระบวนการยุติธรรมไว้ในหมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ ดังนี้

“มาตรา ๖๘ รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร”

“มาตรา ๖๙ รัฐพึงจัดให้มีและส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ การพัฒนาและนวัตกรรม เพื่อความเข้มแข็งของสังคมและเสริมสร้างความสามารถของคนในชาติ”

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ จะเห็นได้ว่ามุ่งเน้นให้มีการพัฒนาและส่งเสริมการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมและความสามารถของคนในประเทศ โดยหากพิจารณาเฉพาะในประเด็นด้านกระบวนการยุติธรรม การพัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมและ

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ [online] <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF> เข้าถึงเมื่อ 19 เมษายน ๒๕๖๐

สนับสนุนการดำเนินงานให้กับหน่วยงานและองค์กรในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งการให้บริการประชาชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในขั้นตอนต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และเป็นธรรม ถือเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการพัฒนาและเสริมสร้างให้กระบวนการทำงานด้านต่าง ๆ รองรับการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)⁷ (การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม และการบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกัน การทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2559 กำหนดแผนการดำเนินงานในด้านวิจัยไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 8: การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมการพัฒนา

สาระสำคัญของยุทธศาสตร์ที่ 8 กำหนดแนวทางด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมการพัฒนาไว้ในภาพรวม โดยเน้นเป้าหมายในเรื่องการเพิ่มความเข้มแข็งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ และเพิ่มความสามารถในการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อยกระดับความสามารถการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ และคุณภาพชีวิตของ

ประชาชนซึ่งเป็นประเด็นที่มุ่งเน้นการพัฒนาวิจัยทางนวัตกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตามหากมองในภาพรวมการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ประเทศแล้ว แนวทางการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 8 นี้ จะมุ่งเน้นรวมถึงความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ที่ยกระดับคุณภาพสังคมและการดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสทางสังคม การส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะสูง การพัฒนาหน่วยงานทดสอบและรับรองมาตรฐานในระดับสากล การดำเนินมาตรการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัย ระบบแรงจูงใจและระบบสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกการวิจัยและพัฒนา เทคโนโลยีและการรับเทคโนโลยีจากต่างประเทศ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาวะแวดล้อมหรือปัจจัยพื้นฐานที่เอื้ออำนวยทั้งการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาบุคลากรวิจัย โครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการบริหารจัดการ เพื่อช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้ก้าวสู่เป้าหมายที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

นอกจากนี้แล้วหากพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 6 ในด้านการบริหารจัดการภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาล

⁷ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) [online] <http://www.idd.go.th/www/files/78292.pdf> เข้าถึงเมื่อ 6 มีนาคม 2560

ในสังคมไทย สามารถนำมาเป็นทิศทางการกำหนดเป้าหมายการวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรมด้วยได้ โดยในยุทธศาสตร์ที่ 6 มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ และการกระจายอำนาจและมีส่วนร่วมจากประชาชน ซึ่งมุ่งกำหนดเป้าหมายทิศทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญและน่าสนใจ ดังนี้

1) การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการบริหารงานของรัฐ โดยเฉพาะระบบการให้บริการสาธารณะให้กับประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเป็นระบบ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการให้บริการของภาครัฐ

2) การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนและการให้ความช่วยเหลือประชาชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนด้านกระบวนการยุติธรรมทางเลือก การสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนครอบคลุมทั่วประเทศ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นแก่ประชาชน

3) การปฏิรูปองค์กรในกระบวนการยุติธรรม การศึกษาวิจัยแนวทางการปฏิรูปองค์กรและการทำงานให้กระบวนการยุติธรรมให้สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมตามหลักนิติธรรม เช่น การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรศาล การพัฒนาระบบวิธีพิจารณาคดีและระบบองค์คณะในองค์กรศาล การกำหนดองค์การย่อยการเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ การมีอำนาจสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน

และการขยายขอบเขตอำนาจองค์กรทนายความ และพัฒนามาตรฐานวิชาชีพให้ครอบคลุมการให้บริการทางกฎหมายมากขึ้น นอกจากนี้ จำเป็นจะต้องมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชน รวมทั้งพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างเสมอภาค พัฒนาระบบนิติวิทยาศาสตร์เพื่อสนับสนุนงานคดีและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และพัฒนาระบบเทคโนโลยีในกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่งและอาญา เพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

4) การสร้างกลไก “ยับยั้ง” และ “สร้างความตระหนักรู้” เพื่อป้องกันการทุจริต ให้มีการตรวจสอบ เฝ้าระวัง และการวางระบบการจัดการความเสี่ยงจากการทุจริต การเผยแพร่ความรู้ในเรื่องการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม การพัฒนาและสร้างเครือข่ายอาสาสมัครเฝ้าระวังการทุจริต การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาลในสถานศึกษา และธรรมาภิบาลประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อปลูกจิตสำนึกประชาชน

5) การพัฒนากระบวนการจัดทำนโยบายสาธารณะรวมถึงกฎหมาย กฎ ระเบียบให้มีคุณภาพและมีมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เน้นการพัฒนาฝีมือในการประเมินนโยบาย กฎหมาย กฎ ระเบียบ และคู่มือการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบาย รวมถึงกฎหมาย กฎ ระเบียบ พร้อมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลนโยบาย กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม

3. ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)^๘ (การสร้างความสามารถในการแข่งขัน และการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ)

ยุทธศาสตร์ชาติที่จะใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาในระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) จะประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง (2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน (3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน (4) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม (5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ (6) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

โดยยุทธศาสตร์ที่กำหนดนโยบายด้านงานวิจัยจะอยู่ในยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่มุ่งเน้นกำหนดให้มีการยกระดับการผลิตและการใช้นวัตกรรมในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในสาขาอุตสาหกรรมเกษตรและบริการ การสร้างความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหาร การเพิ่มขีดความสามารถทางการค้าและการเป็นผู้ประกอบการ รวมทั้งการพัฒนาฐานเศรษฐกิจแห่งอนาคต ทั้งนี้ภายใต้กรอบการปฏิรูปและพัฒนาปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ทุกด้าน อันได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาทุนมนุษย์ และการบริหารจัดการทั้งใน

ภาครัฐและ ภาคธุรกิจเอกชน

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐสามารถนำมาเป็นประเด็นเพื่อพัฒนาเป้าหมายและทิศทางงานวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

- 1) การปรับปรุงโครงสร้าง บทบาทภารกิจของหน่วยงานภาครัฐให้มีขนาดที่เหมาะสม
- 2) การวางระบบบริหารราชการแบบบูรณาการ
- 3) การพัฒนาระบบบริหารจัดการกำลังคนและพัฒนาบุคลากรภาครัฐ
- 4) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 5) การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ให้ทันสมัย เป็นธรรมและเป็นสากล
- 6) การพัฒนาระบบการให้บริการประชาชนของหน่วยงานภาครัฐ

ทั้งนี้ สาระสำคัญของการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติจะมีเป้าหมายหลัก คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ในทุกสาขาที่เป็นการพัฒนาของชาติ อาทิ การดำรงอยู่อย่างมั่นคง ยั่งยืนของสถาบันหลักของชาติ การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติและประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ ความมั่นคงทางสังคม ท่ามกลางพหุสังคม ความมั่นคงในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี โดยหากพิจารณาในแง่ของด้านกระบวนการยุติธรรมเป้าหมายสูงสุดคือ การให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำน้อย มีกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง ไม่คอร์รัปชัน

^๘ นางสาวดาวัลย์ คำภา, 2559 “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี SDG และ แผนฯ 12 ของประเทศ [online] <http://www.trf.or.th/component/attachments/download/3894> เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2560

4. นโยบายรัฐบาล^๑ (การพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากการวิจัยและนวัตกรรม และการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม)

คำแถลงนโยบาย ของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ระบุประเด็นที่เกี่ยวกับ “การพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม” ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยเน้นการพัฒนาและวิจัยด้านนวัตกรรม เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการอำนวยความสะดวกและพัฒนาด้านงานวิจัย ดังจะเห็นได้จากคำแถลงนโยบายรัฐบาลที่ให้ความสำคัญต่อการวิจัย การพัฒนาต่อยอด และการสร้างนวัตกรรม เพื่อนำไปสู่การผลิตและบริการที่ทันสมัย ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) สนับสนุนการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาของประเทศเพื่อบูมไปสูเป้าหมายให้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 1 ของรายได้ประชาชาติและมีสัดส่วนรัฐต่อเอกชน 30 : 70 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศมีความสามารถในการแข่งขัน และมีความก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศอื่นที่มีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกัน และจัดระบบบริหารงาน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมให้มีเอกภาพและประสิทธิภาพ โดยให้มีความเชื่อมโยง กับภาคเอกชน

2) เร่งเสริมสร้างสังคมนวัตกรรม โดยส่งเสริมระบบการเรียนการสอน ที่เชื่อมโยงระหว่างวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ การผลิตกำลังคน ในสาขาที่ขาดแคลน การเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับการทำงาน การให้บุคลากรด้านการวิจัยของภาครัฐสามารถไปทำงานในภาคเอกชน และการให้อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมมีช่องทางได้เทคโนโลยีโดยความร่วมมือจากหน่วยงานและสถานศึกษาภาครัฐ

3) ปฏิรูประบบการให้สิ่งจูงใจ ระเบียบ และกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการนำงานวิจัยและพัฒนาไปต่อยอดหรือใช้ประโยชน์ รวมทั้งส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาการวิจัยและพัฒนาในระดับภาคหรือกลุ่มจังหวัดเพื่อให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น ผลักดันงานวิจัยและพัฒนาไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ โดยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย หน่วยงานวิจัยของภาครัฐ และภาคเอกชน

4) ส่งเสริมให้โครงการลงทุนขนาดใหญ่ของประเทศ เช่น ด้านพลังงานสะอาด ระบบราง ยานยนต์ไฟฟ้าการจัดการน้ำและขยะ ใช้ประโยชน์จากผลการศึกษาวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมของไทยตามความเหมาะสม ลดการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ส่งเสริมการใช้เครื่องมือ วัสดุ และสินค้าอื่น ๆ ที่เป็นผลจากการวิจัยและพัฒนาภายในประเทศในวงกว้าง โดยจัดให้มีนโยบายจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐที่เอื้ออำนวย เพื่อสร้างโอกาสการพัฒนาเทคโนโลยีของประเทศ ในกรณีที่จะต้องจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ควรให้มีการกำหนดเงื่อนไขการถ่ายทอด

^๑ คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557

เทคโนโลยีเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคตด้วย

5) ปรับปรุงและจัดเตรียมให้มีโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้านการวิจัยและพัฒนา และด้านนวัตกรรม ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาที่สำคัญในการต่อยอดสู่การใช้เชิงพาณิชย์ของภาคอุตสาหกรรมให้มีความพร้อม ทันสมัย และกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การตั้งศูนย์วิเคราะห์ห้องปฏิบัติการ สถาบัน และศูนย์วิจัย เป็นต้น

สำหรับนโยบายด้านการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม มุ่งเน้นเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

1) การปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศ เสริมสร้างและพัฒนาการบริหารราชการแผ่นดิน และเอื้อต่อศักยภาพในการแข่งขันกับต่างประเทศ

2) การจัดตั้งองค์กรปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมที่ปราศจากการแทรกแซงของรัฐ

3) การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยและความรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อเร่งรัดการดำเนินคดีทุกขั้นตอนให้รวดเร็ว เกิดความเป็นธรรม และมีระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกันสามารถใช้ติดตามผลและนำไปใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมได้

4) การปรับปรุงระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายและค่าใช้จ่ายแก่ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยให้เข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่าย รวดเร็ว ส่งเสริมกองทุนยุติธรรมเพื่อ

คุ้มครองช่วยเหลือคนจนและผู้ด้อยโอกาส คุ้มครองผู้ถูกล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพ และเยียวยาผู้บริสุทธิ์หรือได้รับผลกระทบจากความไม่เป็นธรรม

5) นำมาตรการทางการเงิน ภาษี และการป้องกันการฟอกเงินมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามผู้มีอิทธิพลและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทุจริตและประพฤติมิชอบหรือกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ แรงงานทาส การก่อการร้ายสากล ยาเสพติด และอาชญากรรมข้ามชาติ

5. นโยบายไทยแลนด์ 4.0

ไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศ ซึ่งนโยบายนี้เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรีที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” ภายใต้ฐานคิดหลักคือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น¹⁰ การพัฒนาประเทศภายใต้โมเดลไทยแลนด์ 4.0 หรือประเทศไทย 4.0 ให้สำเร็จได้นั้น รัฐบาลได้เสนอให้ใช้แนวทางที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสานพลังประชารัฐ เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ภาคการเงิน

¹⁰ ไม่ระบุชื่อผู้เขียน [online] <http://www.drbornworn.com/article/detail.asp?id=16223> เข้าถึงเมื่อ 6 เมษายน 2559

การธนาคาร ภาคประชาชน ภาคสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยต่าง ๆ ร่วมกันระดมความคิด และผนึกกำลังกันขับเคลื่อนผ่านโครงการความร่วมมือ งานวิจัยหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและผลักดันเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมาย"

กล่าวได้ว่ากระบวนการทัศน์ในการพัฒนาประเทศภายใต้แนวคิดไทยแลนด์ 4.0 เป็นนโยบายหนึ่งที่เป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์รัฐบาล ซึ่งเน้นการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้ สาระสำคัญที่เป็นพื้นฐานแนวคิดนี้คือการมุ่งเน้นการนำนวัตกรรมมาเป็นหลักในการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ โดยสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิด "ประชารัฐ" เป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนพันธกิจต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์

6. วาระปฏิรูปที่ 7 (แผนปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม)¹²

สภาพัฒนาการแห่งชาติ (สพช.) โดยคณะกรรมการการปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ได้ศึกษาวิเคราะห์แผนการปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ในวาระที่ 7 เรื่องการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ แบ่งออกเป็น

5 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 การปฏิรูปกฎหมายและการจัดทำกฎหมาย

ส่วนที่ 2 การบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ

ส่วนที่ 3 การปฏิรูปองค์กรและการทำงานในกระบวนการยุติธรรม

ส่วนที่ 4 การปฏิรูปการแก้ไขปัญหาเสพติดให้โทษร้ายแรง

ส่วนที่ 5 การปฏิรูปโครงสร้างอำนาจหน้าที่ และกระบวนการทำงานตำรวจเพื่อประโยชน์ของประชาชน

7. แผนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม¹³

สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) โดยคณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ได้จัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมขึ้น โดยกำหนดแผนการปฏิรูปด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมในประเด็นสำคัญ 4 เรื่อง ดังนี้

1. แผนการปฏิรูปกิจการตำรวจ
2. แผนการปฏิรูปการดำเนินงานในองค์กรกระบวนการยุติธรรม เช่น การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว (Electronic Monitoring : EM) กับผู้ถูกดำเนินคดีและผู้ต้องโทษทางอาญา

¹¹ ไทยรัฐออนไลน์, เขียนเมื่อ 2 พฤษภาคม 2559 [online] <http://www.thairath.co.th/content/613903> เข้าถึงเมื่อ 6 เมษายน 2559

¹² สภาพัฒนาการแห่งชาติ (สพช.). 2558. เรื่องวาระปฏิรูปที่ 7 : การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (แผนปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม)

¹³ คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม. สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.). "แผนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม" [online] http://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/drive_law/more_news.php?cid=34 เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2560.

3. แผนการปฏิรูปการเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกเพื่อประชาชน เช่น การปฏิรูประบบทนายอาสา ทนายขอแรงที่ปรึกษากฎหมายในคดีเด็กและเยาวชน และกฎหมายเกี่ยวกับทนายความ

4. แผนการปฏิรูประบบนิติ-วิทยาศาสตร์

8. แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2558 – 2561¹⁴

พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 กำหนดให้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) จัดทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางประสานความร่วมมือในการบริหารงานยุติธรรมระหว่างหน่วยงานของรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม ให้เป็นไปอย่างสอดคล้องและมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้การอำนวยความสะดวกมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง ซึ่งแผนแม่บทฯ ฉบับปัจจุบัน (2558 – 2561) มีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในงานยุติธรรม รวมทั้งสนับสนุนการศึกษาวิจัยและการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานกำหนดทิศทางการดำเนินงาน โดยกำหนดทิศทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการวิจัยไว้ใน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาศักยภาพและสร้างองค์ความรู้ในงานยุติธรรม ซึ่งมุ่งส่งเสริมกระบวนการวิจัยที่มีคุณภาพโดยการสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาวิจัยให้เพียงพอและ

เหมาะสม สนับสนุน สถาบันการศึกษาให้จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนการวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม เพื่อสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่และพัฒนาฐานข้อมูลการศึกษาริชาด้านการบริหารงานยุติธรรมให้ทันสมัย สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก และรวดเร็ว

สำหรับแนวทางการพัฒนางานด้านกระบวนการยุติธรรม มีกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 1–3 สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาประสิทธิภาพระบบการให้บริการประชาชน ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาระบบการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการบังคับใช้กฎหมาย การให้บริการแก่ประชาชน เพื่อให้ได้รับความพอใจ สะดวก และเป็นธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม เน้นการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ปลูกฝังวินัยให้คนมีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย และ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกและการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรมที่มุ่งเน้นการให้ประชาชนได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในรูปแบบที่หลากหลาย สร้างกระบวนการรับรู้และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในการมีบทบาทและส่วนร่วมในงานยุติธรรม

9. ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2558 – 2561¹⁵

ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2558 – 2561

¹⁴ สำนักงานกิจการยุติธรรม, แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2558–2561

¹⁵ สำนักงานกิจการยุติธรรม, ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2558 – 2561

มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมงานวิจัยด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นสนับสนุนการนำองค์ความรู้การวิจัยไปสู่การกำหนดนโยบายการพัฒนาและยกระดับกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม และสนับสนุนให้หน่วยงานและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมตระหนักถึงคุณค่าของการนำงานวิจัยไปสู่การปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สำหรับยุทธศาสตร์การวิจัยฯ ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

- 1) การเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม
- 2) การส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกและการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรม
- 3) การเตรียมความพร้อมด้านกระบวนการยุติธรรมสู่ประชาคมอาเซียน
- 4) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย
- 5) การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

10. กรอบวิจัยด้านการพัฒนากระบวนการยุติธรรม 6 ด้าน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 – 2561¹⁶

กรอบการวิจัยทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย

- 1) การวิจัยสำรวจความจำเป็นและความต้องการนวัตกรรมทางกฎหมายให้สอดคล้องและเหมาะสมกับพลวัตทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป
- 2) การวิจัยประสิทธิภาพของขั้นตอนและการบังคับใช้กฎหมาย โดยศึกษาด้าน

การนำกฎหมายมาใช้ในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย

3) การวิจัยพัฒนา ปรับปรุงโครงสร้างระบบงาน และบุคลากรขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม

4) การวิจัยนวัตกรรมและนิติวิทยาศาสตร์ การประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรม และการคลี่คลายคดี

5) การวิจัยพัฒนาและส่งเสริมมาตรการกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรม

6) การวิจัยสร้างมาตรฐานและเพิ่มประสิทธิภาพในด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมสู่การรองรับการเป็นสมาชิกสมาคมประชาคมอาเซียน

11. เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals – SDGs)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) คือ กรอบทิศทางการพัฒนาของโลกภายหลัง ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) ที่องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) กำหนดต่อเนื่องจาก MDGs หรือเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) ที่สิ้นสุดลงเมื่อเดือนสิงหาคม 2558 ในการนี้ ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยสามัญ ครั้งที่ 70 (The 70th session of the United Nations General Assembly) เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2558 ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา จึงได้รับรองวาระ

¹⁶ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกิจการยุติธรรม. กรอบการวิจัยด้านการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ 2560 – 2561

การพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 (The 2030 Agenda for Sustainable Development) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ นำไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในช่วงระยะเวลา 15 ปี (เดือนกันยายน 2558 – สิงหาคม 2573) ซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ SDGs ประกอบไปด้วย 17 เป้าหมาย และเป็นประเด็นสำคัญที่ถูกหยิบยกนำมาใช้ในการวางทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เพื่อให้ทุกภาคร่วมสร้างสังคมที่เป็นสุข ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม จัดปัญหาความยากจน ส่งเสริมการเป็นเศรษฐกิจสีเขียว มีการผลิตและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีภาคส่วนต่าง ๆ ให้ความสนใจและนำแนวทางไปดำเนินงานมากขึ้น

สำหรับเป้าหมาย SDGs ที่สอดคล้องกับการพัฒนางานวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม ปรากฏไว้ในเป้าหมายที่ 16 เรื่อง การสร้างสังคมสันติสุข การสร้างความยุติธรรมและสถาบันอันเป็นที่พึงของส่วนรวม (Peace, justice and strong institutions)¹⁷ ซึ่งเน้นการเสริมสร้างความยุติธรรม ความสงบสุข และการพัฒนาการมีส่วนร่วมขององค์กรและสถาบันต่าง ๆ ในประเทศ (Promote just, peaceful and inclusive societies) ทั้งนี้ เป้าหมายในเรื่องนี้มุ่งเน้นให้มีการนำหลักนิติธรรม (rule of law) มาเป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาและเสริมความสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนในแต่ละประเทศ การลดใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบเพื่อลดอัตราการเสียชีวิตในทุกพื้นที่ทั่วโลก (reduce all forms of

violence and related death rates everywhere) การลดการทารุณกรรมเด็กและการค้ามนุษย์ (end abuse, exploitation, trafficking and all forms of violence against and torture of children) การกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันองค์การอาชญากรรมในทุกรูปแบบ อาทิ การดัดช่องทางการเงิน การขนส่งอาวุธ การควบคุมการโอนย้ายสินทรัพย์ (combat all forms of organized crime) การจัดการคอร์รัปชันและการให้สินบนในทุกรูปแบบ (reduce corruption and bribery) พร้อมทั้งให้ความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งในระหว่างสถาบันภายในประเทศ การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ ให้เป็นสถาบันที่มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ (accountable and transparent institutions at all levels) รวมถึงการสร้างองค์ความรู้ให้กับบุคคลในทุกระดับ เพื่อการยกระดับการพัฒนาตามนโยบายและกฎหมายของประเทศนั้น ๆ

12. ประเด็นพิจารณาในเวทีการประชุมระหว่างประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม

กรอบความร่วมมือในเวทีการประชุมระหว่างประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมถือเป็นสถานการณ์หรือทิศทางที่สำคัญอีกประการหนึ่ง และสามารถนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดนโยบายการวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรมได้ เนื่องจากข้อสรุปจากการประชุมในเวทีระดับสากล ถือเป็นข้อเสนอแนะหรือนโยบายที่นานาประเทศเห็นพ้องต้องกันในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นแนวทางหรือความเคลื่อนไหวสำคัญที่แต่ละประเทศที่มีความสัมพันธ์กันพึงจะต้องรับทราบและ

¹⁷ United Nation Office on Drugs and Crime [online] https://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/sustainable-development-goals/sdg16_peace-and-justice.html#goodhealth. access 19 April 2017.

ปฏิบัติตาม สำหรับกรอบการประชุมในเวทีระหว่างประเทศที่น่าสนใจและมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายและทิศทางงานด้านกระบวนการยุติธรรมและกฎหมายที่สำคัญ และมีอิทธิพลกับการดำเนินงานของไทย ผู้เขียนขอเสนอและหยิบหัวข้อที่สำคัญ ดังนี้

1) การประชุมคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (The Commission on Crime Prevention and Criminal Justice – CCPCJ) การประชุม CCPCJ ถือเป็นกลไกสำคัญของสหประชาชาติ (UN) ในการกำหนดนโยบายว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกในการป้องกันอาชญากรรมและอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญา โดยเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมการนำเอามาตรฐานและบรรทัดฐานของสหประชาชาติที่เกี่ยวข้องไปสู่การปฏิบัติ และมีสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC)¹⁸ ทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการการประชุมซึ่งประเด็นหัวข้อสำคัญที่มีการพิจารณาและหารือในการประชุม CCPCJ จะถูกกำหนดไว้ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice หรือ UN Crime Congress) ด้วย ทั้งนี้การประชุม UN crime congress ที่จะจัดขึ้นในปี 2020 มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้¹⁹

- การป้องกันอาชญากรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Crime prevention

for Social and Economic Development)

- การสร้างวัฒนธรรมที่เคารพกฎหมาย (Culture of Lawfulness)

- ความร่วมมือระหว่างประเทศในการป้องกันการก่อการร้ายและองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (International Cooperation on Terrorism and Transnational Organized Crime - TOC)

- การใช้พยานหลักฐานเชิงประจักษ์ในการป้องกันอาชญากรรม (Evidence - Based Crime Prevention)

- การลดจำนวนผู้กระทำผิดซ้ำ (Reducing Reoffending)

- การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือในการควบคุมอาชญากรรม (New Technologies as Tools against crime)

2) การประชุมคณะกรรมการยาเสพติด (The Commission on Narcotics Drug – CND)²⁰

คณะกรรมการยาเสพติดแห่งสหประชาชาติจัดตั้งขึ้นโดยคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council-ECOSOC) มีหน้าที่วิเคราะห์สถานการณ์ยาเสพติดของโลกและจัดทำข้อเสนอแนะที่จะช่วยส่งเสริมระบบการควบคุมปัญหายาเสพติดระหว่างประเทศ ทั้งนี้ คณะกรรมการฯ ยังเป็นส่วนหนึ่งของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานบริหารงานโครงการควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติอีกด้วย ซึ่งการประชุม CND ที่ผ่านมามีครั้งล่าสุด

¹⁸ TIJ. “การประชุมคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (CCPCJ) สมัยที่ 22” [online] <http://www.tijthailand.org/main/th/content/54.html> เข้าถึงเมื่อ 19 เมษายน 2560

¹⁹ ประเด็นที่กำหนดในการประชุม Crime Congress ปี 2020

เมื่อวันที่ 11 – 16 มีนาคม 2560 ณ กรุงเวียนนา สาธารณรัฐออสเตรีย ได้มีการกำหนดวาระและหัวข้อการประชุมเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่น่าสนใจ ดังนี้

- การพัฒนาทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา ยาเสพติด (Alternative Development - AD)
- นโยบายยาเสพติดที่เน้นว่า ผู้เสพ คือ ผู้ป่วย (Health-based approach)
- การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (ปราชญ์รัฐ) ในการป้องกันและบำบัดยาเสพติด ในระดับชุมชน ซึ่งมุ่งเน้นให้มีการบำบัดแบบสมัครใจมากขึ้น (Public participation)
- มาตรการลดอันตรายจากการใช้ ยาเสพติด (Harm reduction)

3) การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียน ด้านกฎหมาย (ASEAN Senior Law Officials Meeting – ASLOM) การประชุม ASLOM มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาความร่วมมือด้านกฎหมายในกรอบอาเซียน เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประเทศสมาชิกอาเซียนในการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงกฎหมายของประเทศสมาชิก ให้มีความสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นไปเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยการประชุม ASLOM เป็นกลไกที่อยู่ภายใต้การประชุม รัฐมนตรีกฎหมายอาเซียน (ASEAN Law Ministers Meeting – ALAWMM) และถือเป็น องค์ประกอบหนึ่งของโครงสร้าง

การทำงานเพื่อกำหนดนโยบายความร่วมมือรายสาขาของอาเซียน (sectoral bodies)²⁰

ซึ่งการประชุม ASLOM ครั้งที่ 16 จะจัดขึ้นใน ระหว่างวันที่ 14–17 พฤษภาคม 2560 ณ ประเทศมาเลเซีย โดยมีหัวข้อประชุมที่สำคัญ ดังนี้

- การพัฒนาสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา (Development of the Treaty on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters)
- การพัฒนาสนธิสัญญา ระดับ ภูมิภาค/อนุภูมิภาคว่าด้วยความร่วมมือในเรื่อง ความยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ สนธิสัญญา ว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน (Development of Regional/Sub-regional Treaties on Cooperation in Criminal Justice : Extradition Treaty)

- การพัฒนาต้นแบบการสร้าง ความ สอดคล้องในเรื่องกฎหมายการค้าของอาเซียน (Developments in Examining Modalities for Harmonization of ASEAN Trade Law)

3. ข้อเสนอในการพัฒนากรอบวิจัยด้าน กระบวนการยุติธรรม

จากสภาพปัญหาและข้อมูลสถานการณ์ นโยบายและเป้าหมายการพัฒนางานวิจัยด้าน กระบวนการยุติธรรมที่กล่าวข้างต้น สามารถสรุปรวมภาพความเชื่อมโยงและประเด็นที่มีความสอดคล้องกันในการพัฒนางานด้าน กระบวนการยุติธรรมได้เป็น 8 ประเด็น รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 1 ดังนี้

²⁰ ประเด็นการประชุม CND สมัยที่ 60 ปี 2017

²¹ พิเศษ สอาดเย็น, 2556 รายงานการศึกษาส่วนบุคคล (Individual Study) เรื่อง มาตรการในการพัฒนาบทบาทด้านสารัตถะของผู้ ประสานงานกลางคณะผู้แทนไทยในการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนด้านกฎหมาย. หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 5 สถาบัน การต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

ตารางที่ 1 สรุปความเชื่อมโยงนโยบายและเป้าหมายด้านกระบวนการยุติธรรม

ประเด็น/ทิศทางการพัฒนาด้านกระบวนการยุติธรรม	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (2560)	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)	ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)	รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา	นโยบายไทยแลนด์ 4.0	วาระการปฏิรูปที่ 7 โดย สปช.	แผนการปฏิรูปประเทศ โดย สปช.	แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2558 – 2561	ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2558 – 2561	กรอบวิจัยด้านการพัฒนากระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2560 – 2561	เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)	ประเด็นพิจารณาในเวทีการประชุมระหว่างประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม		
												CCPCJ	CND	ASLOM
1. การพัฒนาและส่งเสริมการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมและความสามัคคีของคนในประชา	●	●	●	●	●			●						
2. การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการบริหารงานของรัฐบาล/การนำเทคโนโลยี นวัตกรรมมาใช้ในการบริหารงาน	●	●	●	●	●		●		●	●				
3. การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนและการให้ความช่วยเหลือประชาชน		●		●			●	●	●	●				
4. การปฏิรูปองค์กรในกระบวนการยุติธรรม		●		●		●	●				●			
5. การสร้างกลไก "ยับยั้ง" และ "สร้างคุณธรรมในองค์กร" เพื่อป้องกันการทุจริต		●	●	●							●			
6. การพัฒนากระบวนการจัดการนโยบายสาธารณะร่วมถึงกฎหมาย กฎ ระเบียบให้มีคุณภาพและมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน		●	●	●		●	●	●	●			●	●	●
7. การปฏิรูปการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้โทษร้ายแรง					●		●						●	
8. การป้องกันปัญหาอาชญากรรมและการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชน					●	●			●	●	●			●

จากความเชื่อมโยงของสถานการณ์และนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมตามที่สรุปไว้ในตารางที่ 1 สามารถวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่ทิศทางและสถานการณ์การวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรมและสรุปประเด็นสำคัญเพื่อเป็นแนวทางการกำหนดเป้าหมายกรอบวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม โดยแบ่งได้เป็น 8 ประเด็นประกอบด้วย

1. การพัฒนาและส่งเสริมการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมและความสามารถของคนในประเทศ

- การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ เพื่อความเข้มแข็งของสังคมและความเสริมสร้างความสามารถของคนในชาติ

- การพัฒนาระบบบริหารจัดการกำลังคนและพัฒนาศักยภาพภาครัฐ

- เพิ่มศักยภาพหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้ความเห็นกฎหมายและจัดทำกฎหมายให้สามารถปฏิบัติงานได้รวดเร็ว สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ภาคเอกชนและประชาชนได้ตามหลักเกณฑ์ที่จะเปิดกว้างขึ้น

- การส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะสูง

2. การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการบริหารงานของรัฐ/การนำเทคโนโลยี นวัตกรรมมาใช้ในการบริหารงาน โดยการพัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมและสนับสนุน

การดำเนินงานให้กับหน่วยงานและองค์กรในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งประชาชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนต่าง ๆ อาทิ

- การจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ ให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูง

- การพัฒนาระบบการให้บริการสาธารณะให้กับประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเป็นระบบการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการให้บริการของภาครัฐ

- การพัฒนาระบบการให้บริการประชาชนของหน่วยงานภาครัฐ

- การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยและความรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อเร่งรัดการดำเนินคดีทุกขั้นตอนให้รวดเร็ว เกิดความเป็นธรรม มีระบบฐานข้อมูลเชื่อมโยงกันสามารถใช้ติดตามผลและนำไปใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมได้

3. การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนและการให้ความช่วยเหลือประชาชน

- การส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนด้านกระบวนการยุติธรรมทางเลือก การสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนครอบคลุมทั่วประเทศ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นแก่ประชาชน

- การปรับปรุงระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายและค่าใช้จ่ายแก่ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยให้เข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่าย รวดเร็ว ส่งเสริมกองทุนยุติธรรม

เพื่อคุ้มครองช่วยเหลือคนจนและผู้ด้อยโอกาส

4. การปฏิรูปองค์กรในกระบวนการยุติธรรม

- การศึกษาวิจัยแนวทางการปฏิรูปองค์กรและการทำงานให้กระบวนการยุติธรรมให้สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมตามหลักนิติธรรม เช่น การปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรศาล การพัฒนาระบบวิธีพิจารณาคดีและระบบองค์คณะในองค์กรศาล การกำหนดองค์กรอัยการเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ การมีอำนาจสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน และการขยายขอบเขตอำนาจองค์กรทนายความและพัฒนามาตรฐานวิชาชีพให้ครอบคลุมการให้บริการทางกฎหมายมากขึ้น นอกจากนี้จำเป็นต้องมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชน รวมทั้งพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างเสมอภาค พัฒนาระบบนิติวิทยาศาสตร์เพื่อสนับสนุนงานคดีและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และพัฒนาระบบเทคโนโลยี

ในกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่งและอาญาเพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

- การปรับปรุงโครงสร้างบทบาทภารกิจของหน่วยงานภาครัฐ
- การปฏิรูปโครงการสร้างอำนาจหน้าที่และกระบวนการทำงานตำรวจเพื่อประโยชน์ของประชาชน

5. การสร้างกลไก “ยับยั้ง” และ “สร้างความตระหนัก” เพื่อป้องกันการทุจริต

- ให้มีการตรวจสอบ เฝ้าระวัง และการวางระบบการจัดการความเสี่ยงจากการทุจริต

การเผยแพร่ความรู้ในเรื่องการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม การพัฒนาและสร้างเครือข่ายอาสาสมัคร เฝ้าระวังการทุจริต การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลในสถานศึกษา และรณรงค์ประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการเชิงรุกเพื่อปลูกจิตสำนึกประชาชน

- การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ

- นำมาตรการทางการเงิน ภาษี และการป้องกันการฟอกเงินมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามผู้มีอิทธิพลและหน้าที่ของรัฐที่ทุจริตและประพฤติมิชอบ

6. การพัฒนาระบบการจัดทำนโยบายสาธารณะรวมถึงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ให้มีคุณภาพและมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

- เน้นการพัฒนาศู่มือในการประเมินนโยบายกฎหมาย กฎ ระเบียบ และคู่มือการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบาย รวมถึงกฎหมาย กฎ ระเบียบ พร้อมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลนโยบายกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม

- การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ให้ทันสมัย เป็นธรรมและเป็นสากล

- การปฏิรูปกฎหมายและการจัดทำกฎหมาย

- การบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ

7. การปฏิรูปการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้โทษร้ายแรง

8. การป้องกันปัญหาอาชญากรรมและการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชน

- การกำหนดมาตรการเพื่อป้องกัน

องค์กรอาชญากรรมในทุกรูปแบบ อาทิ องค์กร
อาชญากรรมข้ามชาติ การค้ามนุษย์

- การป้องกันอาชญากรรมเพื่อการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคม

- การพัฒนาสนธิสัญญาว่าด้วย
ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา